

3. *Кучер А.* Специфіка конкуренції в контексті розвитку агрохолдингів : (матеріали наук.-практ. інтернет-конференції) [Електронний ресурс] / А. Кучер. — Режим доступу: http://www.conftiapv.at.ua/publ/konf_24_25_cherven_2010/10_specifika_konkurenciji_v_konteksti_rozvitku_agrokholdingiv/2-1-0-79.

4. *Кушхов Г.* Закономерности развития интеграционных процессов в АПК региона / Г. Кушхов // Международный сельскохозяйственный журнал. — 2006. — № 1. — С. 9—11.

5. Майбутнє аграрного сектору України за великими агрохолдингами та підвищенням ефективності їх роботи : Інформаційне агентство «Українські Новини» 20 вересня 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://un.ua/ukr/article/286490.html>

6. *Нестерчук Ю.О.* Інтеграційні процеси в аграрно-промисловому виробництві: [монографія] / Ю.О. Нестерчук. — Умань: Видавець «Сочинський», 2009. — 372 с.

7. Сільське господарство України за 2009 р.: статистичний щорічник [Електронний ресурс] / державний комітет статистики України / за ред. О.Г. Осауленка. — Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/docs/StatSchorichnyk%20Ukrainy%202009.pdf>

8. *Хорунжий М.Й.* Обґрунтування доцільності входження особистих селянських господарств в інтегроване виробництво / М.Й. Хорунжий, В.М. Заболотний // Економіка АПК. — 2005. — № 2. — С. 29—34.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2011 р.

УДК 338.439.5:637.1:334.1

А. В. Чмут, аспірантка,
Інститут проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень НАН України

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ НА РИНКУ МОЛОКА ТА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

У статті на основі проведеного літературного огляду наукових праць, присвячених розвитку ринку молока та молочної продукції, виявлено ключові проблеми та виокремлено спільні напрями їх подолання на основі функціонування нових форм господарювання.

Ключові слова: молоко, молочна продукція, проблеми ринку, інтеграція, кооперація концентрація.

В статье на основе проведенного литературного обзора научных работ, посвященных развитию рынка молока и молочной продукции, выявлены ключевые проблемы и выделены общие направления их преодоления на основе функционирования новых форм хозяйствования предприятий.

Ключевые слова: молоко, молочная продукция, проблемы рынка, интеграция, кооперация, концентрация.

In the article on the basis of literature reviews of scientific papers on the development of milk and dairy products identified by the key issues and common areas singled to overcome them on the basis of using new forms of economic enterprises

Key words: milk, dairy products, market issues, integration, cooperation, concentration.

Постановка проблеми. Молоко та молочні продукти посідають значне місце на ринку продовольчих ресурсів України і є вагомою складовою здорового раціону.

Розрізненість об'єктів досліджень та поглядів науковців стосовно проблеми ринку молока і молочної продукції зумовлюють необхідність проведення контент-аналізу для їх певного структурування і узагальнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Динаміці розвитку ринку молока і молочної продукції і виявленню ключових проблем його функціонування присвячено багато наукових досліджень.

Аналіз стану сировинної бази в аспекті проблем, з якими зіштовхнулася молокопереробна галузь, проводили такі вчені-економісти: Б.М. Деньківський, Є.П. Ігнатенко, М.В. Місюк, О.О. Швець. Питання стану виробництва молока та молочної продукції неодноразово порушували Ю.А. Толбатов, О.Г. Семененко, Л.В. Протасова, О.М. Гіржева, О.О. Швець, О.В. Мороз. Питанням якості молока та молочної продукції приділена увага у працях М.В. Місюка, Л.В. Протасової, С.В. Васильчака, Р.В. Глібова, М.М. Ільчука, В.П. Галушко. Неврегульованість міжгалузевих економічних взаємовідносин, особливо в ціновому механізмі вивчали: Л.В. Протасова, А.Є. Рябенко, М.Ф. Солов'єв, М.К. Пархомець, М.Й. Хорунжий.

Нивілювання негативних процесів на ринку молока і молочнопродуктів за рахунок концентрації, кооперації та інтеграції виробництва досліджували: П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.М. Ільчук, Л.А. Євчук, Л.С. Сахно, В.В. Зіновчук, І.І. Червен, В.Я. Топіха, Н.С. Белінська, В.Ю. Гринчук, Л.О. Мармуль, В.Г. Андрійчук, М.Й. Малік, М.Й. Хорунжий.

Постановка завдання. На основі проведеного літературного огляду наукових праць, присвячених розвитку ринку молока та молочної продукції виявити ключові проблеми та виокремити спільні напрями їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Складність і багатогранність існуючих на ринку молока та молочної продукції проблем, що

аналізували українські дослідники, дозволив виділити основні питання, яким приділялась найбільша увага. Основними з них є: сировинний ринок; якість продукції; динаміка ринку та ціноутворення на ринку; споживання, світовий ринок та СОТ; державне регулювання ринку; подолання основних проблем на ринку на основі інтеграції, кооперації, концентрації.

Сучасні дослідження вітчизняних авторів дають підстави стверджувати, що ринок молока та молокопродуктів країни характеризується значним скороченням поголів'я корів у господарствах всіх категорій, зменшенням обсягів виробництва молока, зростанням цін на продукцію, зменшенням рівня платоспроможного попиту та, відповідно, обсягів споживання молокопродуктів.

О.М. Гіржева [5] визначає, що протягом усіх післявоєнних років молочне скотарство в нашій країні розвивалося на основі розширеного відтворення з використанням інтенсивних методів ведення галузі. Приріст продуктивності корів відбувся за рахунок підвищення рівня і повноцінності годівлі молочної худоби, селекційно-племінної роботи, поглиблення спеціалізації і посилення концентрації виробництва та економічного стимулювання виробництва.

Різке зменшення виробництва молока в 1990—2000 рр. пояснюється тим, що в цей період у переважній більшості підприємств вирізалось поголів'я великої рогатої худоби.

Дестабілізуючі процеси в галузі у цей період набули обвального характеру, внаслідок чого в усіх без винятку господарствах, які займались виробництвом тваринницької продукції, погіршились показники їх господарської діяльності [8].

Дослідження О.Г. Семененко показали, що суспільний сектор виробників молока зменшив валовий випуск продукції за останні десять років на 55 %. Щорічний спад виробництва молока у середньому складав 14,2 % [14]. Стійке зменшення поголів'я корів у всіх видах господарств, незважаючи на випереджаюче збільшення продуктивності, не сприяло збільшенню виробництва молока, що подвоїло обсяг імпортованої продукції і зменшило дохід внутрішніх молоковиробників за рахунок невикористаних можливостей.

О.О. Швець зазначає, що недостатня пропозиція молока-сировини спричиняє конкурентну боротьбу підприємств молокопереробної галузі за сировинні зони і, як наслідок, монополізацію даного ринку [20].

Саме дефіцит молока, як відзначають Б.М. Двінській та С.В. Васильчак, є першопричиною зниження обсягів виробницт-

ва основних молочних продуктів, сприяючи одночасно зростанню цін на готову продукцію [4].

Руйнування великих з індустріальною технологією аграрних формувань і орієнтація на дрібнотоварне виробництво у процесі проведення аграрної і земельної реформ супроводжувалося спадом виробництва, переходом до архаїчних технологій вирощування сільськогосподарської продукції і суттєвим погіршенням її якості.

Аналіз стану ринку молока та молочних продуктів України дає підстави стверджувати про складність умов функціонування підприємств молокопереробного підкомплексу. Ефективність виробництва молока прямо залежить від собівартості, продуктивності корів, якості продукції [3].

Основним чинником зниження рівня конкурентоспроможності підприємств як на зовнішньому, так і на внутрішньому ринку, є якість молока-сировини, що прямо впливає на якість продукції молокопереробних підприємств та економічну ефективність використання їх виробничих потужностей.

Невідповідність якісних показників продукції міжнародним стандартам, пов'язано з відсутністю гармонізації вітчизняних стандартів на продукцію переробки молока з міжнародними та європейськими [10]. У 2006 р. Російською Федерацією був заборонений експорт молочної продукції з України у зв'язку із порушенням ветеринарних вимог, у 2008 р. Японія зупинила імпорт сухого молока з України через неадекватний вміст антибіотиків [6].

Аналіз різних точок зору як науковців, так і практиків стосовно питання забезпечення молокопереробних підприємств сировиною високої якості дає підстави визначити основні чинники зниження якості молока-сировини. Це: порушення санітарно-гігієнічних умов виробництва та недотримання вимог очищення, охолодження молока після доїння, неналежний первинний контроль якості та порушення умов транспортування молока. У результаті молоко, що надходить на переробку, не відповідає діючим нормам за мікробіологічними показниками, має місце перевищення норм вмісту антибіотиків, пестицидів, рослинних замінників, фальсифікат молока водою тощо.

Ще однією важливою проблемою, на думку дослідників, виступає диспаритет цін на продукцію сільського господарства та переробки.

Однією з основних проблем розвитку молочної галузі, на думку А.С. Рябенко [15], є те, що таке зростання ціни на сільськогос-

подарську продукцію майже у 5 разів менше, ніж на промислові товари, які споживаються галуззю. Як наслідок, у молочній галузі витрати на виробництво продукції не відшкодовуються виручкою від її реалізації в обсягах, необхідних для відтворювального процесу.

Важливим фактором при ціноутворенні на ринку готової молочної продукції є вплив посередників при закупівлі молока-сировини і реалізації готової продукції.

М.Й. Хорунжий [16] зазначає, що через відсутність прямих зв'язків у системі «виробник—споживач», рівень ціни на аграрну продукцію визначає не пропозиція, а посередник.

При закупівлі молока посередницькими структурами ціна його зростає на 15—20 %. При цьому залежно від асортименту торговельного дому, відповідних доплат за входження молочної продукції до продажу у торговельну мережу, оптова ціна підприємства на молочну продукцію зростає на 25—60 % [2].

Унаслідок цінових деформацій молоко продається практично за безцінь, а ціни на промислову продукцію і послуги досягли такого рівня, при якому виробництво молока в абсолютній більшості господарств стало низькорентабельним або збитковим. Усе це не створює необхідних умов і стимулів для розширеного відтворення і конкурентоспроможності виробництва молока [17].

Попит на молоко і молочну продукцію, як зазначає О.О. Швець, знаходиться під впливом багатьох чинників, а саме: демографічних (чисельність населення, його вік, місце проживання, смаки, уподобання), економічних (ціна реалізації одиниці продукції, платоспроможність населення) та маркетингових (призначення продукції та способи її використання, якість продукції, її споживчі властивості).

Проте, незважаючи на погравлення споживання попиту на молочну продукцію в останні роки, що пов'язано із зростанням народжуваності, збільшенням чисельності міського населення, застосування маркетингового інструментарію у процесі виробництва та збуту продукції, споживання молочної продукції населенням не відповідає нормам НДІ харчування України, що зумовлено, як зазначає О.М. Шпичак [19], низькою платоспроможністю споживача.

Негативна ситуація, що склалась на ринку молока і молочної продукції, на думку більшості дослідників може бути невильована за рахунок концентрації, кооперації та інтеграції виробництва. Більшість учених [7, 9, 13] у своїх дослідженнях звертають увагу на необхідність концентрації виробництва і досягнення ефекту

масштабу. Концентрація виробництва дозволяє застосовувати сучасні технології, що в комплексі з проявом ефекту масштабу впливає на зниження собівартості продукції.

Світова практика і вітчизняний досвід показують, що в умовах різних форм власності і господарювання сільськогосподарська кооперація і агропромислова інтеграція є пріоритетними формами господарювання.

За рахунок переходу до нових форм організації виробництва, які пов'язують у єдиний комплекс виробництво, заготівлю, транспортування, зберігання, переробку та реалізацію продукції, підвищується ефективність всієї системи економічних відносин в АПК [12].

Враховуючи, що виробництво молочної сировини є сферою, де переважає дрібнотоварні виробники, то на думку науковців, розвиток мережі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є важливим чинником підвищення конкурентоспроможності особистих селянських господарств, підвищення якості молока-сировини та встановлення економічно обґрунтованих закупівельних цін.

Результати аналізу досліджень з цієї теми показують, що поглиблення кооперативних взаємин між суб'єктами продуктового комплексу призводить до появи інтегрованих структур різного типу, які координують виконання всіх спеціалізованих функцій у технологічному ланцюзі виробництва та реалізації продукції

М.Д. Бабенко та Т.Г. Олійник [1] стверджують, що встановлення взаємовигідних економічних відносин між інтегрованими підприємствами свій конкретний вираз знаходить у виробничих і економічних зв'язках учасників об'єднання, які виникають у процесі здійснення різних видів обміну результатами праці, в процесі створення матеріально-технічної бази, функціонування спільного виробництва і розподілу одержаних результатів.

Є.П. Ігнатенко зазначає, що вирішення проблеми кількісного стану поголів'я корів, надою молока, ціни і якості молока-сировини можливо за рахунок створення селянами сільгоспокооперативів та створення комплексів: тваринницька ферма — молокопереробне виробництво.

Висновки. Аналіз літературних джерел дав можливість виокремити ключовий напрям подолання кризового стану на ринку молока та молочної продукції за рахунок інтеграції суб'єктів ринку, яка направлена на формування та підтримку сировинних зон.

Аналіз проблем ринку та пропозицій, щодо їх подолання, дозволяють зробити висновок, що ефективність суб'єктів господа-

рювання на ринку молока і молочної продукції може бути досягнута лише за умови функціонування єдиної системи. Водночас залишається багато не вирішених питань, пов'язаних з функціонуванням інтегрованих підприємств, що потребують у подальшому глибокого і багатогранного аналізу.

Література

1. *Бабенко М.Д.* Покращення економічних відносин між аграрними та переробними підприємствами / М.Д. Бабенко, Т.Г. Олійник // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2010. — Вип. 2. — С. 148—152.
2. *Бондаренко В.М.* Розвиток ефективного виробництва молока та його промислової переробки в Україні / В.М. Бондаренко // Економіка АПК. — 2001. — № 5. — С. 61—64.
3. *Бурик А.Ф.* Підвищення ефективності виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах регіону / А.Ф. Бурик, А.В. Мовчанюк // Економіка АПК. — 2011. — №4. — С. 7—11.
4. *Васильчак С.В.* Особливості функціонування ринку молока і молочної продукції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/15_4/357_Wasylyczak_15_4.pdf
5. Аналіз виробництва молока в Харківській області / О. М. Гіржева // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2009. — Вип. 3. — С. 32—37.
6. *Галушко В.П.* Зарубіжні системи забезпечення якості молока у виробничому ланцюзі та можливість їх застосування в Україні / В.П.Галушко // Економіка АПК. — 2011. — № 3. — С. 137—142.
7. *Євчук Л.А.* Формування міжгалузевих відносин підприємств молокопродуктової вертикалі / Л.А. Євчук, І.Ю. Рудь // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2009. — Вип. 1. — С. 45—50.
8. *Зубець М.В.* Виклад звітної доповіді на загальних зборах національної академії аграрних наук України 24 листопада 2011 р. / М.В. Зубець // Економіка АПК. — 2011. — № 1. — С. 3—12.
9. *Ільчук М.М.* Економічний стан розвитку молочного скотарства / М.М. Ільчук // Економіка АПК. — 2003. — № 5. — С. 73—81.
10. *Коцій О.* Проблеми виходу вітчизняних товаровиробників на світовий ринок молока / О. Коцій // Наука молода. — 2007. — № 8. — С. 55—57.
11. *Марич С.М.* Основні аспекти й тенденції розвитку українського ринку молока і молокопродуктів / С.М. Марич // Сільський господар. — 2002. — № 5—6. — С. 24—27.
12. *Мармуть Л.О.* Розвиток інтеграції та кооперації в аграрному секторі економіки України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://baitas.lzuu.lt/~mazylis/julram/9/32.pdf>
13. *Месель-Веселяк В.Я.* Оптимальні розміри сільськогосподарських формувань промислового типу в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2008. — № 3. — С. 13—17.

14. *Олійник Т.Г.* Покращення економічних відносин між аграрними та переробними підприємствами / Т.Г. Олійник., М.Д. Бабенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. — 2010. — Вип. 2. — С. 148—152.

15. *Рябенко А.Є.* Система функціонування ринку молока України та шляхи його удосконалення / А.Є. Рябенко, О.Г. Радаєва // Наука й економіка. — 2010. — № 1 (17). — С. 170—174

16. *Семененко О. Г.* Прогнозування розвитку молока продуктового комплексу АПК [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Evu/2010_15_1/Semene.pdf

17. *Соловійов М. Ф.* Економічний механізм інтенсифікації молочного скотарства / М. Ф. Соловійов, А. А. Романенко // Вісник ХНАУ. — 2007. — № 2. — С. 236—245.

18. *Хорунжий М.Й.* Проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію // Економіка АПК. — 2011. — № 1. — С. 33—37.

19. *Шпичак О.М.* Економіко-організаційні проблеми якості сільськогосподарської продукції та продовольства / О.М. Шпичак // Економіка АПК. — 2010. — № 11. — С. 58.

20. *Швець О.О.* Оцінка формування пропозиції на ринку молока і молочної продукції [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.btsau.kiev.ua/files/list/edition/ed_byotvibsl.pdf

Стаття надійшла до редакції 28.03.2011 р.

УДК 338,432,316 (543)

А. М. Шульський, аспірант,
Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

У статті досліджено процеси здійснення зовнішньоекономічної діяльності господарюючими суб'єктами Львівської області. Запропоновано конкретні заходи щодо усунення причин, що гальмують цей вид діяльності. Все це буде сприяти подальшому розвитку євроінтеграції.

Ключові слова: реформування, зовнішньоекономічна діяльність, аграрне виробництво, розвиток, експорт, імпорт.

В статье исследуются процессы осуществления внешнеэкономической деятельности хозяйствующими субъектами Львовской области. Предложены конкретные меры по устранению причин, тормозящих этот вид деятельности. Все это будет способствовать дальнейшему развитию евроинтеграции.

Ключевые слова: реформирование, внешнеэкономическая деятельность, аграрное производство, развитие, экспорт, импорт.